

LASTENSUOJELUN SIIAISHUOLLOSSA TYÖKALUT HUKASSA

Otsikon aihe on esiintynyt viime aikoina useissa keskusteluissa eri medioissa. MTV 3:n nettiuutisissa 2.2.2021 oli kertomus Heidistä, joka oli otettu kotikuntansa sosiaalitoimen huostaan ja sijoitettu koulukotiin. Hänellä itsellään, hänen vanhemmillaan ja sosiaalitoimella oli erityinen huoli Heidin kasvusta, kehityksestä ja varsinkin turvallisuudesta. Kaikki olivat sitä mieltä, että kodin ulkopuolinen sijoitus olisi kuitenkin paras ratkaisu Heidin ongelmien helpottamiseksi. Sijoituksessa Heidi olisi turvassa kaikelta pahalta.

Toisin kävi. Vanhempien hämmästykseksi Heidi sai vapaasti poistua koulukodin alueelta, vaikka kaikki osapuolet, myös laitoksen henkilökunta, tiesivät moisen vapauden olevan ristiriidassa Heidin sijoituksen tavoitteiden toteutumiseksi. Kävikin niin julmasti, että Heidi ja hänen ystävänsä päätyivät kahden miehen auton kyytiin, ja tytöt raiskattiin.

Heidin tarina ei ole nykyisellään mitenkään yllättävä. Vuoden 2020 alusta voimaan tulleiden lastensuojelulain muutosten tarkoituksena on ollut parantaa sijaishuollossa olevien nuorten asemaa. Todellisuudessa tilanne on se, että Heidin kertomus on vain yksi osoitus ja valitettava esimerkki lakimuutosten mukanaan tuomista ongelmista ja epäonnistumisista niin sijaishuollossa kuin sijoituksessa olevien nuortenkin parissa. Kuluneen vuoden aikana on tapahtunut paljon ikäviä asioita sijoitetuille nuorille ja sijaishuollon työntekijöille, myös eri viranomaisille. On uutisoitu näkyvästi siitä, kuinka nuoret lähtevät laitoksista omille teilleen ja joutuvat rikoksen kohteiksi tai syyllistyvät itse vakaviin rikoksiin.

Sijaishuollossa ei saa enää kasvattaa. Käsitteiden kuri ja kasvatusta käyttäminen on kielletty. Lakia tulkitsevien mielestä nämä käsitteet ovat vanhanaikaisia ja lapsen oikeuksia loukkaavia ja lasta alistavia. Lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi sijaishuollon käytänteitä on muutettu siten, että sijoitettujen nuorten vapauksia ja oikeuksia on laajennettu merkittävästi, jopa laillisen edesvastuun uhalla. Kasvatusta ja normatiivisen ohjauksen sijasta sijaishuollossa joudutaan käyttämään erilaisia kirjallisia rajoitustoimenpiteitä, jotka ovat raskaita työkaluja niiden käyttäjälle ja erityisesti nuorelle itselle. Tavallisia rajoitustoimenpiteitä ovat liikkumisvapauden- tai yhteydenpidonrajoittamispäätökset.

Rajoitustoimenpiteestä päättäneen laitoksen vastuuhenkilön on annettava kirjallinen päätös nuorelle, nuoren sosiaalityöntekijälle ja hänen huoltajilleen. Ennen kuin vastuuhenkilö voi antaa nämä päätökset em. henkilöille, hänen on suoritettava kaikkien osapuolien kuuleminen erikseen. Nuorelle päätös annetaan henkilökohtaisesti, nuoren huoltajille se lähetetään saantitodistuksin ja sosiaalityöntekijälle postitse. Sarkastisesti todeten aika kätevä ja varmaan myös vaikuttava tapa auttaa nuorta eteenpäin elämässään. Moni ikävä tilanne voitaisiin hoitaa nopeasti ja terveellä talonpoikaisjärjellä kohtuullisin, kasvatuksellisin keinoin.

Rajoitustoimenpiteiden ongelmana on, että niitä voi käyttää vasta siinä tilanteessa, kun vahinko on jo päässyt tapahtumaan. Ennakoivasti niitä ei saa käyttää. Syy-seuraus-periaatteella toimiessaan rajoitustoimi on muuttunut rangaistukseksi, mikä sen tarkoitus ei todellakaan ole. Nyt rajoitustoimenpiteet eivät millään toimi ohjauksen ja kasvun välineinä. Heidiä olisi todennäköisesti voitu auttaa, jos olisi voitu toimia ennaltaehkäisevästi. Kaikki osasivat odottaa, että jotain ikävää tulee tapahtumaan, mutta mitään ennakoivaa ei voitu, eikä saatu tehdä.

Jopa päätöksiä tekevien ja lakia tulkitsevien viranomaisten ja heihin rinnastettavien henkilöiden taholta on julkisesti paneteltu sijaishuoltolaitoksia ammattitaidottomuudesta ja siitä, etteivät ne riittävän tehokkaasti etsi ja kiinniota karkulaisiaan. Mainittakoon, että Helsingin kaupungin alueella saattaa piileskellä satoja

karkulaisia ympäri Suomen ja yhtä aikaa. Tämä ei voi olla sijaishuollon syytä. Helposti ja naiivisti yleistäen todetaan, että syynä karkailuun on se, etteivät nuoret viihdy sijaishuollossa. Viihtyminen on melko huono käsite tässä kontekstissa. Todellisuudessa syyt karkailuun löytyvät aivan muualta, mutta niitä ei jostain syystä haluta nostaa julkisuudessa esille. Yleinen mielipide ei tunne sitä tosiasiaa, että sijaishuoltolaitoksilla on velvollisuus aloittaa etsiminen välittömästi, kun henkilö todetaan kadonneeksi. Ongelmana on, että sijaishuoltoyksikön henkilökunnalla ei ole nykyisin mukaan kiinniotto-oikeutta laitosalueen ulkopuolella. Huhu kertoo, että mm. tästä syystä koulukotien ympärille ollaan rakentamassa aitoja.

Karkulaisen kiinnioton saa nykyisen lain mukaan tehdä ainoastaan poliisi. Kiinniottotilanteessa täytyy poliisin lisäksi olla sosiaaliviranomainen ja kaksi sijaishuoltopaikan työntekijää. Valtion koulukoteja lukuun ottamatta virka-apupyynnön kadonneen henkilön eli karkulaisen etsimiseksi ja kiinniottamiseksi tekee karkulaisen sijoittajakunnan sosiaalityöntekijä. Poliisi veloittaa virka-avun antamisesta virka-apupyynnön tekijää 70 €/poliisi/tunti ja poliisiauton käytöstä 25 €, vaikka annettavan avun voidaan katsoa olevan yleishyödyllistä yhteiskunnallista poliisityötä. Ongelmallisinta karkulaisten haltuun saamisessa on se, ottaako poliisi tehtävän hoitaakseen, vai ei. Poliisilla on tehtäviä varten tarkka kiireellisyysjärjestys. Jos poliisi ei ota tehtävää vastaan, karkulainen jää omille teilleen ja oman onnensa nojaan. Sijaishuoltolaitos ei voi tuossa tilanteessa enää tehdä mitään muuta, kuin tarkkailla tilannetta ja odottaa uutta päivää nousevaa.

Halusin edellä ottaa kantaa ja esitellä parilla esimerkillä sijaishuollossa vallitsevaa tilannetta. Sijaishuoltoa syyllistetään ja hyvin mielellään arvostellaan julkisesti ilman parempaa tietoa vallitsevista sijaishuollon kentän olosuhteista. On suorastaan ihme, että meitä vanhoja toimijoita on vielä jäljellä. Uusia muodollisesti ja käytännössä päteviä työntekijöitä on yhä vaikeampi löytää alallemme. Eihän kukaan halua joutua julkisen arvostelun ja haukkumisen kohteeksi. Sen tiedän, että alamme toimijat tekevät pyyteetöntä työtä lasten ja nuorten parhaaksi. Sinulle, Heidi, kaikkea hyvää elämäsi poluille toivoen!

Kari-Pekka Tuhkala, vpj.

Yksityisten perhekotien ja lastensuojelulaitosten
yhdistys, Luja ry.